

**Pr. lect. dr. Ion Banari,
Catedra de Filosofie și Bioetică,
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
„Nicolae Testemițanu“ din Chișinău, Republica Moldova**

ROLUL ÎNAINȚAȘILOR ÎN CONSOLIDAREA CULTURII SPIRITUAL-MORALE: SIMILITUDINI CIVILIZAȚIONALE

***Abstract:** Every generation leaves behind a sum of values, experiences, failures, errors, drama, human and social tragedy. The young generation inherits all these existential moments which represent a guide of becoming and training a person. This is a testimony of ancestors and it expresses the spirituality of a human community. The social phenomenon of moral values' "teaching" – "build" involves authority, confidence, ability, freedom and responsibility of all generations. This article is an attempt to present holistically the contents of mentioned qualities and moral categories.*

***Keywords:** generation, the role of ancestors, cultural morality, authority, trust, freedom, responsibility, change, self-control, sustaining evil, righteousness, diligence, patience.*

Un lucru neordinar se întâmplă în relațiile dintre generații. Fenomen straniu la prima vedere ce nu se petrece numai în zilele noastre, dar care a existat și pe tot parcursul istoriei. Tinerii nu ascultă de povețele înaintașilor, iar cei din urmă au rezerve față de cei dintâi. Probabil unii nu țin cont că vor fi vârstnici, alții că au fost tineri. Astfel, noua generație își neagă viitorul, totodată cea înaintată își neagă trecutul. Oare care este enigma acestor contrarii? Care este valoarea lor în formarea unui neam, unei culturi, unei persoane? Care sunt limitele controverselor? Răspunsul la aceste întrebări este unul dificil și poate varia de la un mediu cultural la altul. Însă un lucru este cert: creșterea,

dezvoltarea și formarea omului, chiar și ale unei civilizații, sunt posibile doar în cadrul acestor lupte ale contrariilor. José Ortega, meditănd asupra acestui fapt, și-a pus întrebarea: „Rezultă... că schimbările istorice presupun nașterea unui tip de om deosebit în plus sau în minus de cel anterior, cu alte cuvinte, presupun schimbarea generațiilor?”¹, care duce la diferite controverse între generații. Schimbarea cu care este întotdeauna asociată problema generațiilor nu este o dilemă recentă; ea a existat încă din cele mai vechi timpuri. Generațiile sunt strâns legate de raportul dintre dascăl și ucenic. Alexandru Macedon nu putea fi inspirat la cucerirea lumii dacă nu era marcat de concepțiile lui Aristotel despre lume și opoziția sa (Alexandru) față de ele². Constantin cel Mare nu putea da libertate creștinilor dacă nu era un contrast între religiile păgâne și formarea sa religioasă sub patronatul maicii sale împărăteasa Elena.³ În scriptura Noului Testament avem pilda Fiului Risipitor (Luca 15, 11-32). Un eveniment evanghelic destul de relevant în ce privește problema generațiilor este dialogul dintre Iisus cu tânărul bogat (Matei 19, 16-26). Numărul exemplelor pot continua și se pot relata astfel de momente istorice până în zilele noastre. Însă, este bine observat că astăzi această problemă iese din limitele moralității și are un impact social fără precedent.

José Ortega menționa, în continuare: „Pentru ca în lume să se producă o schimbare importantă e necesar să se schimbe tipul de om, tipul bărbatului și, se înțelege, cel al femeii; e necesar să apară mulțimi de făpturi cu o sensibilitate vitală deosebită de cea veche și omogenă în sine. Aceasta este generația: o varietate umană în sensul riguros conferit conceptului de «varietate» de către naturaliști. Membrii ei vin pe lume înzestrați cu anumite caractere tipice, cu anumite dispoziții și preferințe, care le împrumută o fizionomie comună și-i diferențiază totodată de generația anterioară”⁴. Astfel, aici apare necesitatea de a evalua profunzimea religios-morală a ultimului exemplu (dialogul

1. José Ortega y Gasset, *Ce este filosofia? Ce este cunoașterea?*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 49.

2. Vezi Aristotel, *Metafizica*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 380-407.

3. Vasile Munteanu, *Istoria creștină generală*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p. 135-136.

4. José Ortega y Gasset, *op. cit.*, p. 49.

dintre Iisus cu tânărul bogat) care, implică noțional analiza anumitor sensuri teologico-morale survenite între formarea tânărului (conform tradiției, Legea Veche) și schimbarea duhovnicească relatată de Hristos (Legea Nouă). Tânărul a acumulat de la generația înaintată valori spirituale și le respectă, dar nu le dezvoltă, trăiește trecutul și devine ostil atunci când i se cere o schimbare spre viitor. Aici, prin prisma temporalității, tendința lui Hristos poate fi interpretată ca generatoare în schimbarea omenirii, fiind catalogat de farisei și cărturari Unul din generația tânără. Însă, sub aspectul eternității, sigur că El (Hristos), Fiul lui Dumnezeu, a fost de la întemeierea lumii, iar ceea ce dorește să realizeze Hristos nu este altceva decât readucerea omului la starea duhovnicească a primilor oameni, această dorință devenind calea spre îndumnezeire. Astfel, între cei care L-au primit pe Iisus ca Mesia cel făgăduit de Dumnezeu Creatorul, nu parvin contrarii în disputele și relația lor. Însă, în privința celor care L-au ignorat ca Răscumpărător, survin în relațiile lor contrarii specifice atitudinilor existente anterior între generații. Se poate clar constata că tendințele acestor contradicții (între generații) își au reminiscențe în actul biblic al căderii primilor oameni din starea paradisiacă, în consecință sufletele lor și ale urmașilor devenind neliniștite și mereu în căutarea stării pierdute⁵. Liniștea pierdută și căutarea ei, mai ales în afara lui Hristos, sunt tendințele infinite ale omului de a cunoaște și dobândi lumea. Iar realizările înaintașilor nu pot satisface tânăra generație aflată sub impactul naturii sale pervertite de forma existențială a societății și nu îi rămâne decât să se poziționeze în contradictoriu față de predecesorii lor.

În această ordine de idei apare întrebarea: Care este aportul înaintașilor la diminuarea și direcționarea contrariilor într-o ambianță morală? Care este rolul lor (al înaintașilor) în formarea spiritual-morală a tinerilor? Ținând cont de faptul că cei din urmă au așa tendințe ca lipsă de respect, de neascultare, aroganță etc. Totodată ce greșală pot comite înaintașii în consolidarea tinerilor? Deoarece ei manifestă asemenea atitudini rezultă că este un motiv.

---

5. Fericitul Augustin, *Mărturisiri*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 346-348.

Marele ascet din secolul III Antonie cel Mare în lucrarea sa *Învăță-turi despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare*, relatează un fapt destul de relevant studiului nostru. „Oamenii se socotesc raționali. Însă pe nedrept, căci nu sunt raționali. Unii au învățat cuvintele și cărțile vechilor înțelepți. Dar raționali sunt numai aceia care au sufletul rațional, pot să deosebească ce este binele și ce este răul, se feresc de cele rele și vătămătoare sufletului și toată grija o au spre cele bune și folositoare sufletului; iar acestea le săvârșesc cu multă mulțumire către Dumnezeu... Omul cu adevărat rațional are o singură grijă: să asculte de Dumnezeu tuturor și să-I placă... Am primit de la Dumnezeu puteri virtuozose și foarte mari: înfrânarea, suferirea răului, neprihănirea, stăruința, răbdarea și cele asemenea, care ne ajută să ne împotrivim și să luptăm împotriva celor rele”⁶. Astfel, dacă relația dintre generații este una intensiv conflictuală cu consecințe majore, atât pentru persoană, cât și pentru societate, atunci poate fi catalogată ca o comuniune irațională și contravine voinței divine. Respectiv, constatarea ascetului vine să argumenteze poziția evidențiată mai sus, că obârșia contrariilor cu consecințele lor nefaste, trebuie căutată în pierderea legăturii cu Dumnezeu și a necunoașterii voinței lui Dumnezeu, în final sensul vieții. Aici survine rolul religios al înaintașilor – a forma tânăra generație în așa fel ca să conștientizeze că suntem creați de Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa (Facerea 1, 26). Că suntem creați „pentru eternitate, pentru că noi aspirăm ca niște înăbușiți după infinitate, după absolut. Noi vrem să iubim și să fim iubiți tot mai mult, tinzând spre o iubire absolută și fără sfârșit. Iar aceasta n-o putem afla decât în relația cu o Persoană infinită și absolută... Noi tindem să descoperim și să realizăm o frumusețe tot mai mare, să cunoaștem o realitate tot mai profundă, să înaintăm într-o nouă noutate continuă. Noi tindem prin toate acestea spre infinit, pentru că suntem persoană. Dar toate aceste aspecte ale unei realități infinite nu le putem afla decât într-o... comuniune cu Persoane infinite în ființă, în iubire, în frumusețe. Din comuniunea mereu sporită cu Ea, se proiectează în noi, și prin noi

6. *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p. 12.

peste toate aspectele lumii, noi și noi raze de realitate... de noutate, se deschid alte și alte dimensiuni și orizonturi ale realității”⁷.

Astfel, setea și tendințele tinerei generații de a cunoaște realitatea și dobândi lumea, prin cercetare, prin schimbare, raportate la sensul existențial suprem al omului, pot fi limitate la sensul și necesitățile materiale ale existenței umane. Iar pentru a atinge și deosebi sensul omului, al naturii și al lucrurilor în natură, generația în formare are nevoie de calități morale. Și aici se implică rolul moral al înaintașilor de a le constitui. Omul este înzestrat de Creatorul său cu o multitudine de calități și virtuți. Toate acestea îi oferă posibilitatea de a acționa (fie autonom sau teonom). Ele îi oferă omului libertate și responsabilitate, în general îi oferă înțelepciune, iar funcția celor din urmă (înaintașilor) este de a le dezvolta rațional în sensul interpretat de Antonie cel Mare⁸.

Actualmente, în țările democratice, liberale din abundență, sunt răspândite cunoștințe despre drepturile copiilor, tinerilor, omului în general, se vehiculează la maximum sloganul *că suntem liberi*, dar foarte rar despre responsabilitate și îndatoriri. În țara noastră, după anii '90, a început procesul de a include în programul școlar disciplina *Religia*. În urma disputelor sociale, instituționale s-a luat decizia ca religia să se învețe în școli opțional la dorința elevilor și a părinților. La unele universități s-a încercat o conlucrare cu tinerii prin diferite cercuri religioase și prin deschiderea de paraclise. Acolo unde conducătorii de școală, cadrele didactice și părinții au conștientizat valoarea predării acestei discipline în școală fără să-i întrebe pe elevi dacă doresc sau nu, se învață religia sub diferite forme, iar roadele sunt mărețe. Asemenea lucruri sunt și în cadrul universităților. Astfel, fenomenele care formează spiritual-moral persoana (religia, morala, filosofia etc.) au fost reduse la dorință și libera alegere. Care a fost greșala? Ce greșală comit des înaintașii când e vorba de formarea tinerilor? Probabil aici se scapă înțelepciunea celor în vârstă sau nu sunt bine determinate granițele dintre „dorință” și „trebuie”. Acea forță de imperativ ce impune acumularea de experiență duhovnicească și mora-

7. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2010, p. 14-15.

8. *Filocalia*, p. 12-48.

lă. Ce tânăr dorește să-și îngrădească dorințele sale, indiferent de ce ordin? Sau cine iubește să se abțină de la plăceri sau distracții? Dacă nu se implică cel matur într-o formă de imperativ asupra aspirațiilor imorale ale tânărului, mai târziu apare durerea (accidente rutiere, divorțuri, omoruri, plecări de acasă, droguri, alcoolism, neîngrijirea de părinți etc.).

Cum poate să fie cineva liber fără responsabilitate, cum poate copilul să aleagă liber să învețe religia sau nu, dacă nu cunoaște care este responsabilitatea spirituală a lui față de sine⁹, de semenul său¹⁰, față de Dumnezeu¹¹ și față de natură¹². Cum poate el să tindă spre comuniune și asemănare cu Dumnezeu, dacă nu știe că este chipul lui Dumnezeu. Rolul celor în vârstă nu este a le vorbi despre libertate, ci a forma și cultiva care este responsabilitatea lor, deoarece Dumnezeu ne-a creat pe noi liberi ca fii ai Lui, ce suntem chemați la comuniune cu El și semenii noștri. Libertatea nu se învață și nici nu se formează; ea este ontologic în ființa noastră și necesită păstrată tot cu responsabilitate. Ea este darul de neprețuit cu care ne-a înzestrat Dumnezeu. Voința liberă și conștiința fac parte din tezaurul duhovnicesc cel mai de seamă al omului, ea fiind chipul lui Dumnezeu în om. Dumnezeu respectă libertatea omului, încât niciodată nu-l silește fizic spre binele la care îl cheamă neîncetat. Modelul de relație între generații îl observăm în raportul dintre Dumnezeu și om. Pentru a-l ajuta să fie cu adevărat liber și să distingă binele de rău, Dumnezeu lasă omului și un îndreptar moral desăvârșit: „*Iată eu astăzi ți-am pus înaintea viața și moartea, binele și răul...*” (Deuteronom 30, 15); „*Ca martori înaintea voastră iau astăzi cerul și pământul; viață și moarte ți-am pus eu astăzi înaintea, și binecuvântare și blestem. Alege viața ca să trăiești și tu și urmașii tăi*” (Deuteronom 30, 19); „*Pus-a înaintea ta foc și apă și, ori la care vei vrea, vei întinde mâna ta*” (Isus Sirah 15, 16); „*Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie*” (Matei 16, 24). „*Voiești să te faci sănătos?...*” (Ioan 5, 6), întreabă Mântuitorul pe

9. Nicolae Mladin, Orest Bucevschi, Pavel Constantin, *Teologia morală ortodoxă*, vol. II, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 77-163.

10. *Ibidem*, p. 176-272.

11. *Ibidem*, p. 13-74.

12. *Ibidem*, p. 276-280.

slăbănogul de la scaldătoarea Vitezda. Stă în puterea, în voința noastră liberă de a alege binele sau răul. Acesta este rolul moral-religios al înaintașilor – nu a le vorbi că sunt liberi, ci a-i forma spre a deosebi ce este bine pentru viața lor și ce dăunează libertății, atât sufletului cât și trupului. Adresarea Apostolului Pavel către corinteni: „*Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi folosesc. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate zidesc*” (I Corinteni 10, 23) impune o interpretare rațională a lucrurilor și faptelor existente în natură și societate.

În afară de rolul religios-moral al generației în vârstă deja relatat, în devenirea omului o importanță aparte o reprezintă autoritatea și încrederea spiritual-morală reciprocă a generațiilor. Autoritatea unei persoane depinde de calitățile sale, ce presupune un anumit prestigiu, reputație și faimă. Ea se manifestă prin experiență, cunoștințe și diferite capacități. Întâi de toate prin perseverența atitudinilor: facultatea vârstnicului de a oferi soluții existențiale și a acorda sprijin în situațiile problematice ale tânărului. Responsabilitatea de a educa și forma o generație este incompatibilă cu duritatea, apatia, indiferența pentru cei din jur. Pentru un părinte, bunic, învățător este importantă atitudinea formală față de viitorul copilului și față de obligațiile sale de a proceda corect, cu blândețe și cu dragoste când survin diferite dileme în viața tânărului. Obținerea încrederii generației tinere este o condiție absolut necesară pentru buna relație între generații. Din acest motiv părinții și cei responsabili de devenirea tânărului nu au nevoie doar de bunuri materiale, ci și de capacități, calități spirituale. Fiecare membru al generației înaintate provoacă un efect emoțional asupra tinerilor; de aceea nu este doar o chestiune individuală sau familială. Dacă unii dintre înaintași nu țin cont de autoritatea și demnitatea lor, ei astfel discreditează autoritatea întregii generații. Diminuarea autorității morale a celor vârstnici macină fundamentul relațiilor de încredere între tânăr și celelalte persoane, instituții sociale responsabile de devenirea și formarea lui. Cât de profund se accentuează autoritatea lui Hristos în scriptura Noului Testament: „*El îi învăța ca Unul care avea putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor*” (Luca 4, 32; Matei 7, 29).

Totodată, încrederea tinerilor constituie un act de respect, constituie o realizare a voinței lui Dumnezeu: „Cinstește pe tatăl tău și pe

mama ta, ca bine să-ți fie și mulți ani să trăiești pe pământ” (porunca a V-a), în general marchează răspunsul la dragostea și grija pe care o manifestă înaintașii pentru tineri. Contextul existențial contemporan implică la maxim o multitudine de riscuri pentru viața omului. De aceea deseori maturii în formă imperativă interzic accesul la dânsule. Dacă părinții și alți responsabili în devenirea tânărului nu au autoritate în cuvânt, ca rezultat al trăirii și manifestării lor, atunci persoana în formare nu exprimă încredere și relația lor este nesinceră. Ei (tinerii) nu vor împărtăși în cele din urmă toate frământările, dificultățile pe care le întâmpină în viață, atât sub aspect emoțional, spiritual, cât și material. Respectiv, într-o formă inversă această categorie morală (autoritatea și încrederea) trebuie să se evedențieze și la tânăra generație. Pentru ca părinții și nu numai să aibă încredere în vlăstarul lor, ultimii necesită să dea dovadă de aceleași calități prezentate cu referire la autoritatea înaintașilor.

În urma celor relatate, putem constata că contrarii între generații a existat, există și vor exista. Este procesul de dezvoltare a omenirii, însă el (procesul) nu trebuie transformat într-un conflict ce pregătește ascendent prăpastia între tată și fiu. De obicei, ruptura dintre generații se declanșează cu precădere acolo unde se încalcă valorile tradiționale și unde se ignoră fundamentele morale ale vieții creștine. Comuniunea umană realizată prin iubire creștină aduce grijă față de cei din jur și sporește responsabilitatea. Tensiunile apar între generații, atunci când tinerii pășesc pe căi greșite, iar părinții intervin pentru a-i călăuzi în viață. Sociologia și psihologia modernă, în mare măsură secularizată, accentuează că pedeapsa nu impune respect și o bună comuniune în familie, de aceea se cere perseverență, tact, experiență și maturitate din partea vârstnicilor, de a diminua considerabil situațiile conflictuale. Iar îndemnul Apostolului Pavel către evrei: *„Iar dacă sunteți fără de certare (de care toți au parte), atunci sunteți fii nelegitimi și nu fii adevărați. Apoi, dacă am avut pe părinții noștri după trup, care să ne certe, și ne sfiam de ei... pentru că ei, precum găseau cu cale, ne pedepseau pentru puține zile, iar Acesta, spre folosul nostru... Orice muștrare, la început, nu pare că e de bucurie, ci de întristare, dar mai pe urmă dă celor încercați cu ea roada pașnică a dreptății”* (Evrei 12, 8-11), formează temeiul relațional între generații. Rezolvarea neînțe-

legerilor prin dreptate cu iubire, șterge orice ură de răzbunare; cere biruirea răului prin biruința binelui. Căci ura tratată cu ură se mărește, pe când tratată cu iubire se șterge definitiv¹³. Astfel ajungem la cuvintele Apostolului sus relatat: „*Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare..., dragostea nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul*“ (I Corinteni 13, 4-5).

---

13. Nicolae Mladin, Orest Bucevschi, Pavel Constantin, *op. cit.*, p. 229.